

**Lvdovici Molinæ, E Societate Iesv Theologiæ Doctoris, &
Professoris, Commentaria, In primam D. Thomæ partem**

Molina, Luis de

Lugduni, 1622

Articvlvs I. Vtrum creare sit ex nihilo aliquid facere. art. 1.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73915](#)

Ent quæ ratiōne sit p̄ficiens effectus primi art. 3. Quod ad rationem Diui Thomae hoc loco attinet, ex discrimine, quod est, inter Deum causam primam, & causas secundas, ostendit materiam primam à Deo esse productam. Etenim iuxta modum loquendi Aristotelis 1. Physiscorum cap. 8. textu 76, tunc aliquid dicitur produci per se, quando illud non præterat in eo, ex quo producitur, tunc verò dicitur produci per accidens, quando præterat in subiecto. Cum enim agens non intendat producere, quod iam est in materia & subiecto, ex quo aliquid producit, sed quod non est, utique quando ex subiecto aliquo producit rem aliquam, solum, iuxta hunc loquendi modum, dicitur producere per se gradus illos entitatis, qui in tali subiecto non præterant: eos verò qui præterant, licet, quia generatio vnius est corruptio alterius, interdum eos de novo producat, per accidens tamen dicitur eos producere, quatenus dum eos gradus, qui in subiecto non erant, producere intendit comproducere eos, qui hos comitantur, quicunque in subiecto recessu formæ, quæ nequit in eadem sede cum ea qua introduxitur habitare, corrupti sunt, v.g. agens naturale, quod ex semine intendit producere hominem, sicut per se non intendit producere gradum entis in commune, neque substantię, neque corporis, qui iam præterant in semine, ex quo hominem producere intendit: ita cum semen destruitur, vt introducarur forma embryonis, qua viuant vita viuentis, aut etiam vita animalis (si tamen embryo prius viuit vita animalis, quam introducatur anima rationalis) non producitur per se ex sua intentione in embryone gradus illos, qui præterant in semine, sed solum gradus viuentis, & animalis, qui in eo non erant: reliquos verò comproducit per accidens. Rursus quando per aduentum animæ rationalis generatur homo, & destruitur embryo, non solum non producitur per se in homine gradus entis, substantię & corporis, sed neque gradus viuentis, & animalis, qui præterant in embryone, sed solum gradum hominis, qui in eo non præcesserat. Quia ergo hoc est differeniam inter causas secundas & primam, quod nulla caularum secundarum, in sensu explicato potest producere per se ens, quatenus ens est, sed solum per accidens: eò quod omnis causa secunda presupponit, vt operetur subiectum, cui non solum ratio entis incompleti, sed completi etiam, quin & substantię & corporis inest, vel ratione formæ substantialis, quæ præterat in tali subiecto, & expellitur, si producere sit accidentalis, vel ratione formæ substantialis, qua tale subiectum constat, si mutatio sit accidentalis: causa verò prima ob suam infinitam, illimitatamque virtutem, producatur per se ens, quæ ens est, sique sit proprium effectus illius, eò quod ipsa sola producere possit res de nihilo, nullum præsupposito subiecto: hinc efficitur, vt materia prima, qua corpora huius vniuersi constant, producatur sit à Deo, arque vñā cum mundo hoc corporaliter concreata. Hæc eadem ratio explicata etiam fuit q. 8. art. 1. dis. 1.

ARTICVLVS III.

Virum causa exemplaris sit aliquid preter Deum.

CONCLVSI O est. Deus, quoad ideas quas in se habet, causa est exemplaris omnium rerum. Quæ hoc loco dici poterant, dicta sunt quæst. 15.

Molina in D. Thom.

ARTICVLVS IV.

Virum Deus sit causa finalis omnium.

CONCLVSI O affirmat, & est de fide, vt patet ex illo Proverb. 16. *Unigenitus proper semetipsum operatus est Dominus.* Apoc. 1. *Ego sum Alpha, & Omega, principium & finis.* Quæ hoc loco addi poterant, dicta sunt q. 19. art. 2. disp. 3. & art. 3. ad 5. tum etiam 1. 2. quæst. 1. præ tertium art. 2.

QVÆSTIO XLV.

De modo emanationis rerum à primo principio.

ARTICVLVS I.

Virum creare sit ex nihilo aliquid facere.

CVM quæst. præcedente ostensum sit omnina à Deo efficienter emanare, Detinque cùm exemplarem, tum finalē causam esse omnium rerum. In hac quæst. modum quo res à Deo efficienter emanarunt, Deus Thomas explicat, creationem videlicet.

Quo loco animaduertendum est, creationem multis modis sumi. In primis sumitur latissimè, pro productione cuiuscumque rei, etiam si non de nihilo, sed de aliquo producatur. Quo pacto sapientia, Verbum aeternum, Ecclesiastici 24. de se dicit: *Ab initio, & ante secula creata sum, id est genita, & producta.* Ut enim Augustinus de fide & symbolo cap. 4. ait, *creare apud Latinos idem est interdum quod generare seu producere.* Idem etiam locus ab Augustino, & a plerisque aliis exponitur de eadem Dei sapientia, non quā filius Dei est, sed quā homo est. Eodem modo sumitur creare illis verbis Ierem. 31. *Creauit Dominus nouum super terram, femina circumdabit virum.* Quod de Christo Domino in utero Virginea per mysterium incarnationis intelligitur: sicut namque vir perfectus quadam iudicium, vñamque rationis, virginis utero circundatus. Item illis ad Ephes. 2. de iustificari: *Ipsius enim factura sumus, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ preparauit Deus, vt in illis ambulemus.* Vnde cap. 4. subiungit: *Renouauimus spiritu mentis vestre, & induitæ nouum habinemus, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis.* Et regius Propheta psalm. 50. *Cor mundum, inquit, crea in me Deus, & Spiritum rectum innona in visceribus meis.* Non est aliena ab hac acceptione ea, quæ, qui ad aliquid promovetur, in illud creari dicuntur, quo pacto creari quis dicitur in Episcopum, in magistratum, &c.

Secundò sumitur creatio pro productione eius, quod tandem proximè, vel remorè originem traxit ex nihilo. Atque huiusmodi productio dicitur factio, rēs producta, facta, creaturæque nuncupatur. Hoc modo sumpsit D. Thomas ens creatum art. 1. præcedens quæst. sumiturque passim in communī vñū loquentium, & in Scripturis sacris. Hoc modo de Filio Dei dicitur in symbolo Athanasij, *non factus nec creatus, sed genitus.* Et in symbolo missie, *Genitum, non factum.* Negaturque aduersus Ariam Filium Dei esse creaturam. Sumpta creatione hoc modo, latitudo tota entis realis dividitur, in increatum, & creatum, in creatorum, & creaturam.

Ens creatum latè sumptu quid.

Creatio
propria di-
Ba.

Concl. D.
Thom.

Definitio
creations
exponitur.

Quid propriè
creatur.

Accidens autem
forma equis
sine subiecto
producantur
à Deo dicantur
creari.

ram, omnèque ens reale aliud à Deo, creatum, &c. A
creatura dicitur.

Tertius modo sumitur creatio prefæc ac propriis-
simè, pro productione, seu factione rei, non de ali-
quo subiecto, quod vel intrinsecum illi sit, vel à quo
pendeat in suo esse. Atque hoc modo sumitur à Di-
uo Thoma hoc loco, dum querit, utrum creare sit
ex nihilo aliquid facere.

Conclusio articuli affirmat. Eam enim definitio-
nem tradit Lyranus in illud Genet. i. In principio
creauit Deus cœlum & terram, colligiturque ex Au-
gustino de Genesi ad literam imperfecto cap. i. Da-
masceno lib. 2. fidei Orthodoxæ cap. i. & 2. Ansel-
mo Monolog. cap. 6.7. & 8. ex plerisque aliis, estque
communiciter recepta. Imò colligitur ex illo 2. Ma-
chab. 7. Peto nate, ut apicis ad cœlum & terram, &
ad omnia quæ in eis sunt, & intelliges, quia ex nihilo fe-
cit illa Deus. Creationem in abstracto possumus de-
finire. Est factio, seu productio rei ex nihilo.

Iuxta Anselmum Monolog. cap. 8. pars illa defi-
nitionis, ex nihilo, exponenda est negatiæ, ita ut
sensus definitionis sit. Creatio est productio rei non
de aliquo, Atque hic planè est legitimus sensus de-
finitionis. Vnde pars illa, neque denotat nihilum ef-
se materiam ex qua res fiant per creationem, cum
id contradictionem impliceret, neque denotat habi-
tudinem ac ordinem termini à quo, quasi precede-
re debet terminum ad quem. Tum quia, ut probè
notat Durandus in 2. d. 1. q. 1. ad rationem pro-
priam termini à quo requiritur subiectum, cui pri-
mò in isti terminus à quo, atque adeò à quo expella-
tur ratio termini à quo per aduentum termini ad
quem. Tum vel maxime, quod ad rationem creationis
per accidens est, quod non esse rei, que produci-
tur, duratione antecedat rem ipsam, dummodò
talis res non producatur de aliquo: illud namque
solùm est necessarium ad creationem, que cum no-
uitate essendi sit: eò quod esset aliquid de nouo pre-
supponat, inuoluatque illud anteā non fuisse: sine
nouitate autem essendi potuit esse aliquid creatum
à Deo ab eterno. ut pote productum à Deo non de
aliquo, ut 8. Physicorum ostendimus.

Illud est hoc loco animaduertendum cum Dia-
Thoma art. 4. sequenti, & q. 90. art. 2. sola subsisten-
tia propriè fieri ac produci, atque adeò sola subsi-
stentia propriè creari. Nam ea, quæ non subsistunt,
ut nec sunt, nec producuntur propriè, sed, ut ita di-
xerim, confluunt & comproduntur cum subsisten-
tibus, sic etiam non propriè creantur, sed concre-
antur cum subsistentibus. Ut enim vnumquodque se
habet ut sit, ita se habet, ut sit ac producatur, atque
adeò ut creetur, ut 1. metaph. ostendimus. Quare ex
productione subsistentium iudicandum est de non
subsistentibus, quæ cum illis comproducentur, con-
crecentur, an non concrecentur. Porro nomine
subsistentium intelligimus hoc loco, etiam ea, quæ
supponunt pro subsistentibus, ut hoc candidum, hoc
calidum, &c. hæc enim propriè etiam sunt, ut loco
citato ostendimus.

Intelligimus præterea ea, quæ licet sūpte natura
non subsistant, ex miraculo tamen producuntur per
se existentia, hoc est, sine subiecto in quo sunt, aut cui
innitantur, & quasi inexstant: quia namque ita pro-
ducuntur, propriè dicuntur produci, cum per se, &
non ad productionem alterius, producantur. Quare
si Deus produceret aliquid accidentis sine subiecto,
aut formam aliquam equi sine materia, utique pro-
priè crearet illam, eò quod propriè, ac de nihilo il-
lam producere.

Ex his facilè erit intelligere, quæ dicuntur pro-

priè creari, & quæ concreari: quæ verò nec creari,
nec concreari, sed vel generari, vel aliquo alio mo-
do produci. Angelus namque, qui subsistit, produci-
que nequit de aliquo, sed de nihilo, propriissimè di-
citur creari. Et accidentia illius, quæ vel consequū-
tut eius naturam, ut intellectus, & voluntas, vel in
instanti sua, creationis donata illi sunt à Deo, ut gra-
& alia dona supernaturalia diuinitatis tunc ei in-
fusa, dici confueuerunt concreata. Verum tamē, cùm
accidentia, quæ non cōsequuntur naturam, nec media-
tē nec immediatē virtute creationis nature producā-
tur, sed per distinctam actionē & influxum, depen-
denterq; à natura Angeli tamquam à subiecto prius
natura productio per creationem, nescio cur mutatio
illa accidentalis substantia Angeli, quæ in codē insta-
rit, cum creatione eiusdem substantiae, queque di-
stincta est realiter à creatione, appellanda sit creatio
propriæ, ac in rigore loquendo. In eo ergo sensu dici
possunt eiusmodi accidentia concreata, quia simul
sunt cum creatione naturæ producta, nō verò quod
propria eorum productio sit creatio, aut pars crea-
tionis. Accidentia verò, quæ tamquam res realiter
distinctæ consequuntur naturam, ut intellectus,
& voluntas, cùm à natura Angeli emanent im-
mediatē per distinctam actionem seu influxum à
creatione naturæ, dependenterq; à natura tam-
quam à subiecto, forte etiam non dicentur concre-
ari, nisi in sensu explicato, quamvis, cùm mediata
consequantur creationem naturæ, maiori ratio sit, ut
concreari dicantur cum natura.

Corpora simplicia huius vniuersi, quia in pri-
ma rerum constitutione de nihilo producta sunt,
dicuntur propriè creata à Deo: partes verò, ut for-
ma corporum simplicium quæ tunc comproducta
sunt, & tota materia prima quæ sub eiusdem formis
comproducta sunt, dicuntur tunc à Deo concre-
tæ, eò quod non subsistant, & ad productionem
corporum simplicium sint comproducta. Addit, si-
c ut corpora simplicia, quæ tunc producta sunt, co-
alescent ex materia & formis tamquam ex partibus:
ita actionem creationis per quam producta sunt,
coalescere tamquam ex partibus, ex partiali produc-
tione materiae, & ex partiali productione formæ, nec
datam fuisse tunc actionem, qua corpora illa produ-
cerentur de nihilo, & non includeret partiale
productionem materiae & partiale productionem
formæ: quare sicut tota actio fuit creatio, ita com-
productio formæ & materiae fuit concreatio. Speci-
es vero, quæ post primam diem producta sunt,
non dicuntur creare in ea acceptione creationis, de-
qua nunc loquimur: quia non sunt producta de
nihilo, sed de materia elementorum, quæ iam anteā
erat. Dicuntur verò productæ à Deo per genera-
tionem supernaturalem ex materia præexistente. Indi-
dua ergo illarum specierum, quæ tunc produc-
ta sunt, & cetera, quæ virtute agentium naturalium
postea extiterunt, in eo sensu dicuntur entia crea-
tæ, quia innituntur primæ creationi rerum, indi-
que quasi deriuata sunt, & præterea quia in uno
quoque eorum est aliquid creatum, quod est qua-
si primum fundamentum esse cuiusque eorum, ni-
mirum materia prima. Quare dicuntur entia crea-
tæ in secunda acceptione creationis supra expli-
cata.

Productio hominis, quæ nunc sit, quia non est de
nihilo, sed ex materia præexistente, non est creatio,
sed generatio, ut est notissimum. At verò productio
anima rationalis, quæ simul fit est propriissimè crea-
tio: eò quod subsistat, producaturque per se im-
mediatè à Deo, distincta productione ab ea, qua

Quæ angel
accidentia
non dicuntur
creari.

Quæ dimi-
tur concre-
ta cum or-
dinis for-
mati.

Allia oti-
tum topo-
rum ex quic-
cum parva
estufa.

Specie p/
primam si
de Deo pris-
tis acceptio-
ne.

rate pris-
tis quis
cum con-
te dicit
beat.

anima v
tum p/
principia
creare.

rotum

totum producitur compositum. Præterea producitur de nihilo: licet enim à Deo optimo maximo non nisi in materia disposita, producatur, eò quod sit suapte natura pars hominis, indigatque materia, ut melius intelligat, propter vires sentientes quæphantasmata proportionata ad intelligendum accommodatæ ad suam naturam illi subministrant: non tamen producitur de materia, quæ materia concurredat necessariæ sit ad ipsius productionem: illa naque ead em prædictione, quæ Deus eam producit in materia, posset eamdem producere in vacuo, aut extra materiam, si materia ibi non esset: quippe eum subsistens sit suapte natura, independensque omnino in suo esse à materia: quòd sit, vt de nihilo producatur, id est, nulla re concurrente tamquam subiecto, aut quasi subiecto, ad ipsius productionem. Quando verò generatur equus, quia anima equi non subsistit, ac proinde non propriè sit, sed comproduetur cum equo, materiaque præexistens concurrevit ad illius productionem: eò quod, tum vt fiat, tum vt conserueretur, pendas à materia, infuper quia agens naturale non aliter eam attingit efficiens, quam in materia, & per dispositiones in ea producetas, non dicitur produci de nihilo, atque adeò neque creari, aut concircari, sed comproduci & congenerari cum equo de materia, ac de subiecto, de quo equus generatur. Quare audiendi non sunt Ochamus in 2.d. i. q. 4. Gabriel q. 1. & Maior in prologo 4. sententiarum, asserentes, productionem eiusmodi formarum substantialium, dum equus & alia similes res generantur, esse creationem carum, ut talis producitur à Deo causa prima. Etenim neque à Deo (eo influxu), quo Deus re ipsa cum agentibus naturalibus influit, neque à causa secunda producuntur, nisi dependenter à materia, ac proinde de materia tamquam de earum subiecto, comproducuntur ad productionem totius: & idcirco earum D productio neque creatio est, neque concreatio.

Nominis opinio
mutatur.

*Creatio non
destinatur, sed
generari
quid in flo-
mach ex 'u-
tamentali-
bus specie-
bus produci-
tur.*

*Gratia ex
dia dona fu-
pernaturalia
ma creatur.*

Quod virtute caloris natui proximè producitur in stomacho ex speciebus sacramentalibus, non dicitur creari, sed generari. Ratio est, quia non producitur de nihilo, sed de speciebus ipsiis se habentibus instar subiecti prævia alterationis, quæ antecedenter soler generationem, sufficiens utque in te dispositiones, quibus naturale agens efficiens attingit formam substantialiem rei generandæ, Deo in instanti generationis supponente iterum materiam, quæ per transubstantiationem panis in corpus Christi defertur, ut agès naturale in eam introducat formam rei, quæ generatur, perinde atque si ex substantia panis præexistente, & non ex solis præexistentibus (speciebus sacramentalibus, eam rem generaret).

Denique, quicquid multi dicant, qui affirmant, dona supernatura, que post creationem Angelorum, aut hominum generationem, successu temporis à Deo illis infunduntur, ut gratiam, caritatem, fidem, spem, & alias supernaturales habitus, à Deo creari, dicendum est, illa non creari, neque concreari, sed produci à Deo per accidentiarum mutationem supernaturalem, generationemque accidentiarum supernaturalem. Ratio est, quia non producuntur de nihilo, sed de substantia Angeli, aut animæ rationalis, tamquam de subiecto præexistente, à quo dependent in genere causa materialis, tam ut hanc, quam ut conseruentur, perinde atque anima equi pender à materia equi. Notarim tamen, non educi à Deo de potentia naturali substantia Angeli, aut animæ rationalis, sed de potentia tantum obedientiali: eò quod in Angelo, & in anima rationali non sit potentia naturalis ad eiusmodi accidentia super-

Molina in D. Thom.

A naturalia suscipienda, sed obedientialis dumtaxat, vt
quest. i. 2. dictum est.

Potes, cognoveritne Aristoteles creationem hoc articulo definitam. Respondendum est, cognovisse quidem eam, quæ sine nouitate effendi est: quandoquidem, vt quest. i. 9. art. 4. disputatione 2. ostendimus, cognovit totum hoc vniuersum, quod partes ilius corruptioni minime obnoxias, tunc etiam substancialias à materia separatas, haber e ex aeternitate suum esse efficiens à Deo, ac proinde de nihilo: numquam tamē usus est vocabulo creationis. Quod verò attinet ad creationem cum nouitate effendi, licet verisimile sit, credidisse rationalem animatum in corruptibilem esse, minimeque post sui productionem pendere in suo esse à materia: videtur tamen arbitratus, productionem illius pendere à materia disposita, cooperationeque agentis naturalis eam disponentis: quippe cum crediderit, Deum agere ex necessitate naturæ, nihilque proinde posse producere ex tempore, nisi quod ad sui productionem à cooperatione agentis naturalis etiam penderet. Denique nihil verisimum est, Aristotelem hac in re hasse, intrepidè existimantem, Deum agere ex

necessitate naturæ, vniuersumque hoc ex aeternitate ab eo habuisse efficiens suum esse, non penitus creationem cum nouitate effendi, vt illud ipsius proloquitur, ex nihilo nihil sit (quod, vt artic. 2. procedens q. diximus, intelligitur de novo) testatur propendisse tamen in eam partem, vt diceret, rationalem animatum immortalem esse, cum tamen non solum necire difficultates omnes solvere, sed neque ad eas fortè animaduertireret, neque intelligere le pugnaria affirmare.

*Creationem
sine nouita-
te effendi co-
gnovit Ari.*

*Animæ ra-
tionalis im-
mortalitatæ,
licet cognovit Ari.
non tamen
creationem
cum nouita-
te effendi ob-
scurans.*

ARTICVLVS II.

Vtrum Deus posset aliquid creare.

OSTENDIT necessarium esse, vt concedamus non solum posse aliquid creari à Deo, sed etiam ab ipso omnia creata esse. Quod probat, quia quando aliquod agens produc aliquid ex aliquo, id, ex quo producit, non sit per eam actionem, sed præsupponit: vt quando artifex ex ligno aut ære fabricatur statuam, neque lignum neque ars producit per actionem, quia statuam fabricatur, quin potius ea actio supponit lignum, aut ars, ex quibus statua confat: similiter quando naturale agens ex materia prima aliquid generat, non producit ea generatione materiam primam, imò illam supponit. Si ergo Deus solum produceret aliquid ex aliquo, sive daret aliquid non productum à Deo, ex qua Deus res ceteras efficeret, quodque ad omnem actionem diuinam præsupponeretur, consequens autem est falsum, quandoquidem quæstione procedente ostensum est, Deum esse causam vniuersalem omnium, nihilque esse in entibus quod non sit à Deo efficiente profectum: ergo concedendum est Deum producere res omnes de nihilo, ac proinde eas creasse.

Hac Diu Thomas ratio non probat, Deum per creationem propriè dictam, qualis articulo precedente definita est, omnia immediatè creasse, sed solum creasse aliqua, saltem materiam primam, quod est de fide. Probat verò optimè creasse omnia, saltem mediare, hoc est, quod primum eorum subiectum, quod necessarium est ad omnem cæterorum agentium productionem, atque adeò ut cætera sint. Hac ergo sua ratione ostendere intendit D. Thomas, omnia ex nihilo tandem traxisse originem.